

ОПЕРАЦИЈЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ – ОБЈЕКАТ ПРОЈЕКТНОГ МЕНАЏМЕНТА

Војислав Ђорђевић*

Висока струковна школа пројектног менаџмента, Београд

Операције Војске Србије су, по свом карактеру, организациони системи који се испољавају као социо-техничке организације у конкретним друштвеним условима као средство остваривања-достижања-очувања друштвених интереса и циљева.

По свом значају, улози и функцијама операције Војске Србије су важан елемент предмета менаџмента, као науке и вештине о делатностима управљања пословима, подухватима и друштвеним системима ради ефикаснијег достизања заједничких циљева.

Као организациони и функционални подсистем друштва – система безбедности – одбране, а по физиономији као њихови јединствени неборбени и борбени подухвати Војске Србије, операције су релативно самосталне акције – процеси – деловања – дејства – борбена дејства који се циљно пројектују и чине јединствени објекат пројектног менаџмента.

Кључне речи: *операција, Војска Србије, менаџмент, објекат, пројекат, пројектни менаџмент*

Увод

Војска Србије припрема и изводи војне операције као савремена комплексна средства остваривања друштвених интереса и циљева. Као комплекс активности, радњи и акција снага Војске Србије, операције се испољавају као јединствени реалитети (појаве – процеси – догађаји) у предметном пољу менаџмента, у којем се јединственим управљањем, руковођењем и командовањем, према јединственом пројекту у конкретним условима и доктринарним поставкама, обједињавају и усмеравају као објекти како као јединствене утицајне целине (подухвати) са јасно дефинисаном наменом, улогом и сврхом тако и по њиховим садржајима ради остваривања планираног циља.

Стога је рад тако структуриран да се достигне дескриптивни па и експликативни ниво одговора на питање: зашто су операције Војске Србије посебан објекат пројектног менаџмента и по реалитету, и по одликама, и по карактеристикама, и по специфичностима па и као својеврсни пројекти?

* Ванр. проф. др Војислав Ђорђевић је пуковник у пензији.

У раду је учињен напор свестране аргументације тако значајних и тешких питања о ентитету војне операције, њеном испољавању, функцијама и објекту на који се делује управљањем „као објекту“ и „објекта који делује – дејствује – борбено дејствује“ ослонцем на кохерентне везе и односе познатих и јасних термина, појмова и синтагми из обимне литературе чији су најзначајнији извори наведени и у разради и у завршном делу рада.

Војна операција – јединствени реалитет предмета менаџмента

Термин менаџмент означава појам делатности, науке и вештине о управљању друштвеним и пословним системима.

Појам менаџмент је замисао о истоветним релативно трајним елементима друштвене и пословне стварности схваћене од различитих људи у различитим условима на исти начин да је: „опште“ – његов ентитет: управљање организационим системима и у њима; „битно“ његово испољавање: усмеравање организације, као целине и њених садржаја (елемената – делова – потсистема) у реализацији задатака и достизању – остварењу циљева и „необходно“ за његову егзистенцију и развој: тежња ка резултатској (ефективној) и циљној ефикасности.

Савремени менаџмент, као науку и вештину, поред осталих конституаната, аргументује његов предмет¹ – управљање: процесима делатности, подухвата и система; групама људи који управљају реализацијом послова и задатака других људи и истраживањем проблема у домену њиховог управљања.²

Као *циљно усмераване творевине*³, савремене војне операције егзистирају, испољавају се и развијају као реалитети³ поља предмета менаџмента као друштвени, организациони и ситуациони комплекси појава, процеса и догађаја.

Друштвени комплекс је општа одлика војне операције, као објекта⁴ менаџмента, јер је обликована, посредована, усмеравана и прилагођавајућа постојећим друштвеним од-

¹ Познато је, у најопштијем смислу, **предмет** је јединство ствари (творевина) са њеним појавама, особинама и односима. Творевина је релативно константан материјални садржај одређене форме, релативно константне структуре и релативно самосталног постојања. Менаџмент истражује законитости појава-процеса управљања делатностима, пословањем, организацијом, предузећем, планирањем, одлучивањем и др. То су, управо и **објекти** истраживања и практиковања управљања: домени – творевине у предметној стварности менаџмента. Детаљније о томе: Шешиф, Б.: *Основи методологије друштвених наука*, Научна књига, Београд, 1982, стр. 34–38; Марковић, М.: *Логика*, Завод за издавање уџбеника, Београд, 1962., VI издање, стр. 4–23.

² **Управљање** је дејство на објекат које побољшава функционисање или развој датог објекта, а које је изабрано из мноштва могућих дејстава, на основу за то расположиве информације. Лернер, А. Ј.: *Принципи кибернетике*, ТК, Београд, 1970, стр. 5–27. Детаљније о томе у делима: Јовановић, П.: *Менаџмент*, Зубра, Београд, 2007, стр. 3–7.

³ **Појава** је засновани реалитет настао дејством узрока и деловањем услова. Операција је засновани друштвени реалитет који се испољава као творевина, процес и догађај, и коју карактеришу: *својства, квалитети, квантитети, односи и везе у процесима, структура и понашање*. Детаљније о томе: н. д. Шешиф, Б. и Марковић, М.: *Филозофски основи науке*, САНУ, Београд, 1981.

⁴ **Објекат** је релативно константан материјални садржај одређене форме (творевина, процес, догађај) релативно константне структуре и релативно самосталног постојања. Заједничке одлике предмета и објекта су: „опште – део“ и везе и односи. Наведена дела Шешиф, Б.: *Основи методологије друштвених наука*, Научна књига, Београд, 1982.; Марковић, М.: *Филозофски основи науке*, САНУ, Београд, 1981.

носима, с једне стране, и постављеном друштвеном циљу, с друге стране. Затим, операција је интегрални израз способности друштва да регулише своју егзистенцију и функционисање и да их вољно и активно усмерава у правцу остварења постављених циљева. Познато је, друштвена воља представља једну од одлучујућих моћи која се испољава процесима: постављања и схватања циља; избора, употребе и стварања средстава и метода за постизање циља као и доношења одлуке, у складу са постављеним циљем.

Организациони аспект открива релативно константне односе и везе менаџмента и војне операције посредством структуре, која представља начин уређености елемената организације и њихових међусобних односа.

Познато је да се под **организацијом** подразумева организована друштвена група, по јединственим принципима и законитостима, са одређеним средствима, на одређеном простору у одређеном времену ради остварења одређеног циља.

Као организацију, војну операцију карактеришу системски начин функционисања, који се, опет испољава у два облика: **статички** или релативно трајно уређени односи између материјализованих елемената и делова структуре творевине и **динамички** или процесно уређени однос између носилаца задатака и тока реализације задатака.

Динамички уређени однос извршилаца, у односу на најважнији критеријум обједињавања и усмеравања активности, могуће је анализирати по активностима **припрема, организовања и извођења операција**.

Организациона одлика операције означава је као функционални систем за дејство. Дејство је примарни ефекат система, којим се остварују ситуациони ефекти, а секундарни ефекти се остварују мерама, радњама и поступцима за обезбеђење ефикасности функционисања система у условима сукоба интереса, обезбеђења потреба и савлађивања препрека.

Ситуациона одлика означава војну операцију као одлуком димензионисану снагу, усмереног начина дејства у односу на противника, ограниченим ресурсима, у одређеном простору и времену. Суштина ситуационе форме је обезбеђење развоја и опстанка **снага** у операцији у условима неизвесности, несигурности, опасности, који собом носи процес међусобног ништења и ометања противника.

Војне операције као процес одликују њихово акционо прилагођавање и циљно усмеравање. По том основу војне операције су јединствени непоновљиви подухвати које историја третира као друштвене догађаје.

Као акциони подухвати, војне операције су јединствени реалитети – прилагођавани организациони системи – акционе организације које припремају и изводе пројектоване циљно усмерене снаге. Као творевину чине их обједињена целина по функционалним деловима: менаџмента, извршног дела и дела за обезбеђење операције.

Као процес одвија се током по фазама: припреме, реализације (извођења) и достизање циљног стања.

Као организациони систем војне операције су **реалитети** предметног поља менаџмента са заједничким одликама (везама и односима): *јединственост творевине* (целовитост система), *непоновљивост догађаја* и *парцијалност организације* (по нивоима организације, по подсистемима као и по улогама); *процесуалност функционисања* (у односу на почетно стање), као и *централизовано функционисање* (управљање, руковођењем и командовањем по принципима једностарешинства и субординације) као и *систематичка веза* (тј. појачавање релевантних веза у односу на задатке и циљ операције).⁵

⁵ Детаљније: Куколеча, С.: *Основи теорије организационих система*, ФОН, Београд, 1972.

Специфичности операције Војске Србије као објекта пројектног менаџмента

Пројектни менаџмент је специјализована дисциплина менаџмента која се бави управљањем реализацијом разноврсних пројеката и програма са циљем да се они реализују на најефикаснији начин, односно у планираном времену и са планираним трошковима.⁶

Операција Војске Србије је засновани друштвени реалитет који се испољава као творевина, процес и догађај, и коју карактеришу: *својства, квалитети, квантитети, односи и везе у процесима, структура и понашање*.

У најширем значењу, синтагма **операција Војске Србије** (у даљем тексту операција) схвата се као циљна делатност војне организације.

Својства операције. Као реалитет одликују је као: творевину, појаву, процес, догађај; као творевина поседује опште и специфичне одлике организационог система; као појава, операција Војске се сматра војним подухватом; као процес, схвата се као циљна активност Војске и као дешавање операција Војске може бити борбени или неборбени догађај.

Квалитет операције као појаве – подухвата. Представља унутрашњу суштинску одређеност операције као: циљне активности, које изводи Војска са својим ефективима. Односно, *операција Војске Србије је процес извођења борбених дејстава и других активности којима се достижу циљеви у одбрани земље и остваривању других националних интереса*.

Као квалитет испољава се двојачко: као хумани подухвати и као супротстављен организацијски систем, односно операције које изводи Војска Србије против противника-непријатеља, ради остварења конкретних интереса су операције моћи и интереса.

Те операције се одређују као циљне акције ради наметања своје воље и моћи.

Квантитет операције као појаве – подухвата. Као циљне акције које реализују **снаге**⁷ у којима се примењује оружје и користи опрема, испољавају се као **неборбене и борбене операције**, које се могу изводити у рату, ванредном стању па и миру.

Односи и везе. У анализи конкретних појава-операција, примерен је системски приступ. Са аспекта теорије система, *војна операција је организован, динамички систем дејстава Војске (као сукобљене стране) ради извршења задатка и достизања постављеног циља у процесу оружане борбе*.

Операција као процес. Одвија се као организациони и функционални процес.

Као организациони процес обухвата егзистенцију и развој система у целини и по подручјима активности-делатности и функционални процес управљања, дејства и обезбеђења система.

Структура операције. Обухвата организациону и функционалну структуру. Организациона структура обухвата носиоце подручних и процесних активности система у целини и по подручјима активности-делатности односно снаге операције и функционална структура снага по деловима за управљање, дејства и обезбеђење снага у операцијама.

⁶ Детаљније: Јовановић, П., Ђорђевић, В., Филиповић-Радупашки, Т., Митић, А.: *Специјализоване дисциплине менаџмента*, Зухра, Београд, 2012, стр. 31–51.

⁷ **Снаге** су циљно прилагођени састави – целине које чине: командни, борбени и део за обезбеђење дејстава у операцији. Ђорђевић, В.: *Увод у оперативку као науку и вештину*, Медија центар, Београд, 2011, стр. 107.

Понашање операције. Испољава се *током* који обухвата: припреме, извођење операције и дезангажовање снага.

С аспекта операције Војске Србије, као јединственог објекта пројектног менаџмента, сматра се пројект – подухватом који је доктринарно дефинисан као: „...**система борбених и/или неборбених активности, покрета и других акција, које се предузимају по јединственој замисли, самостално или у сарадњи са другим снагама одбране, ради остварења општег циља различитог значаја**“.⁸

Према томе, операција је реалитет друштвене снаге (моћи), инструментализован политиком; одлуком изабрана и верификована форма, средство, вид и метода дејства за остварење циља стратегијског, оперативног или тактичког значаја.

Операције Војске Србије као пројекти

Пројектни менаџмент, као дисциплина менаџмента, заснован је најпре у војсци, али третира пројекте у области Одбране, али не третира посебно војне операције.

Чињеница је и потреба да пројектни менаџмент у разним областима и делатностима третира и издвоји операцију као посебну групу пројеката.

Постоје разни приступи и дефиниције **пројекта**, као предмета пројектног менаџмента, али је заједничко (опште) за већину да је то *комплексни непоновљиви подухват који се предузима у будућности да би се достигли циљеви у предвиђеном времену са ограниченим ресурсима*.

Поставља се питање: зашто су операције Војске Србије посебна група пројеката?

Операција Војске Србије поседује све заједничке одлике пројекта који их аргументују као посебне објекте пројектног менаџмента.

Њихове заједничке карактеристике, као пројекта су: представљају подухвате који чине комплекси активности и учесника; пројектују се као јединство делатних и функционалних процеса; по природи су активности, радње и акције, које се планирају и одвијају у будућности; планирају се као динамички системи који се прилагођавају неизвесностима изазова, ризика и претњи, посебно у друштвеним односима сукоба и борби;⁹ операције су јединствени непоновљиви историјски догађаји; пројектују се у одређеном времену и простору; конципирају се у односу на стратегију, доктрину и принципе као циљне активности, радње и акције ради достизања-очувања жељеног стања; операције су акциони подухвати чији су носиоци одређене снаге ограниченим ресурсима као и операције су јединствени, обједињени, усмеравани подухвати јединственом замисли, самостално или у сарадњи са другим снагама одбране, ради остварења општег циља различитог значаја.

Специфичности операција Војске Србије као пројеката су: операције су циљно средство друштва и државе; подручна и процесна еволуција операција; операције су облик примене силе; метода испољавања друштвене моћи; средство и начин примене силе; операције Војске су акционо засновани процеси њених снага; операције као димензионисана моћ и обликована сила; операције као концептуални мо-

⁸ Доктрина Војске Србије, Београд, 2010., стр. 40.

⁹ **Сукоб** – стање непомирљивости страна, у коме се оне међусобно спутавају. **Борба** – стање непомирљивости страна у коме се оне међусобно ниште. Лукић, Р.: *Основи социологије*, Научна књига, Београд, 1978.

дели решавања проблема мисија употребом снага Војске; операција је мисаони по-духват; операција је процесни и процедурални поступак реализације мисије снага Војске Србије као и операција је концептуални подухват.

Операције су циљно средство друштва и државе. У напору друштва и државе да обезбеде егзистенцију и развој нације¹⁰ операција је у функцији остваривања друштвених циљева како умиру, тако и у кризним условима и у рату.

Подручна и процесна еволуција операција. Операција је као објекат – средство еволуирала из поља борби у област друштвених сукоба, како на унутрашњој тако и међународној сцени, као облик примене моћи и силе конкретним снагама у конкретним условима друштвених изазова, ризика и претњи.

Војска може примењивати силу као средство и метод достизања циљева, остварења вредности и интереса Србије.

Операције су облик примене силе. Као облик примене силе, операције се могу испољавати у спектру нарастања сукоба од претњи, притисака и присиле до конфликта.

Метода друштвене моћи. Као метода друштвене моћи, операција је средство одвраћања спољних и унутрашњих претњи, одржавања друштвене равнотеже и очувања суверенитета.

Средство и начин примене силе. Као средство и начин примене силе операције се испољавају као деловање, дејство, борбено дејство.

Операције Војске су акционо засновани процеси њених снага. У одређеним условима оне су средство задатка и циља у систему безбедности и одбране Србије.

Операције као димензионисана моћ и обликована сила. Операције су хијерархијски операционализована управљива средства Војске Србије по нивоима менаџмента: стратегијском, оперативном и тактичком.

Стратегија третира решавајући начин управљања и употребе Војске, односно операцију као средства деловања и дејства Војске. Са тог аспекта Војска делује превентивно и одвраћајуће у односу на ризике и претње и дејствује оружаном и неоружаном у различитим условима испољавања противника – непријатеља.

Оператика третира операцију као свој предмет, а оперативни менаџмент управљање, руковођење и командовање операцијом и у операцији као концепту и моделу остварења циљева снага Војске различитог значаја (стратегијског, оперативног и/или тактичког).

Тактика се бави реализацијом задатака као елементима оперативних задатака и циља, формацијом организованих јединица у пољу операција, које делују-дејствују комбинацијом ватре – покрета – удара, као средство неутралисања, ометања противника и/или уништавања делова снага непријатеља у тактички димензио-нисаном простору, времену, условима.

Операције, као концептуални модел решавања проблема мисија употребом снага Војске.¹¹ Овакви модели су акционо конципирани и структурирани најчешће: жељеним крајњим стањем, центром гравитације, одлучујућим тачкама, линијама операције, главним напорима, оперативном паузом, фазама, гранама, тачком кулминације, приступом непријатељу.

¹⁰ Детаљније: Ђорђевић, В.: *Увод у оперативну науку и практичну вештину*, Медија центар Одбрана, Београд, 2011, стр. 18–21.

¹¹ Детаљније: МО и ГШВС: *Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије*, Београд, 2011, стр. 15–36.

Жељено крајње стање је политичка и/или војна ситуација коју треба остварити на крају операције, што указује и на остварење циљева операције.

Центар гравитације представља карактеристике, капацитете или локације са војне снаге или неке друге групе црпе слободу деловања, физичку снагу или вољу да се боре.

Одлучујућа тачка је она са које се може угрозити противников центар гравитације.

Линије операција повезују одлучујуће тачке у времену и простору, а на путу ка центру гравитације.

Главни напори представљају концентрацију снага, у некој посебној зони у којој командант доноси одлуке.

Оперативна пауза представља привремени прекид операција, након остварења већине тактичких или оперативних циљева, али пре достизања властите тачке кулминације.

Одређивање редоследа и фаза операције ради утврђивању редоследа активности у операцији, у смислу времена, простора и ресурса.

Гране и наставци у циљу очувања слободе деловања у околностима које се брзо мењају и када није могуће директно достићи неку одлучујућу тачку.

Операција достиже своју тачку кулминације када се даље може само одржавати али не и развијати.

Операција се може изводити употребом непрекидног *директног приступа* против непријатељевих јаких тачака, нпр. његових елитних снага, или употребом *индиректног приступа*, нпр. нападом на противников систем командовања и управљања или стратегијске логистичке снаге и средства.

Операција је мисиони подухват. *Мисија* је јасна и концизна замисао-саопштење о подухвату у коме се наводи *ко* ће изводити операцију, *шта* треба да буде учињено, *где* ће се догодити, *када* ће се одвијати, и *зашто* се изводи.

Операција је процесни и процедурални поступак реализације мисије снага Војске Србије.

Поступак се оперативно планира. Процес оперативног планирања је усклађен аналитички поступак, састављен из низа логичких корака усмерених на анализу мисије (задатка), развој и анализу курсева акција на основу утврђених критеријума успеха, селектовање најбољег од њих и израду оперативног плана, ради одређивања оптималног начина за извршавање мисије.

Оперативно планирање се реализује процесима који се примењују кроз процедуре.

Процес је мисаони ток који реализује штаб или командант како би логички анализирали сваку значајну информацију у припреми штабне процене. Процес се реализује процедуром која се састоји од свих неопходних корака, који омогућавају команданту да контролише догађаје ради доношења одлуке.

Операција је концептуални подухват. Концепт је визија ситуације и замисао начина испуњења мисије. Концепт је фазни плански документ који се материјализује планирањем команде – штаба – команданта и развија везама командантове замисли и обухвата претпоставке које виши ниво командовања сматра значајним; приказује и образлаже како командант жели да реализује неке специфичне циљеве; упознаје претпостављени ниво командовања са командантовим намерама; информисање потчињене команданте, команде и службе за подршку о обиму, карактеристикама и вероватним задацима који ће се пред њих поставити у плану; јасно идентификује неопходне снаге и способности; идентификује и предвиђа временске

оквиру за извођење операције и утврђује потребе развоја допунских планова, што треба отпочети што је пре могуће.

Операције су организациони и функционални систем. Кроз организациони и функционални систем операције заступљене су све функције управљања организацијом: планирање, организовање, координација, командовање и руковођење, вођење и контрола.

Закључак

Операције су по ентитету комплекс-појаве, које припадају највишој категорији организације и система. По природи су реалитети – објекти предмета менаџмента као управљиве творевине друштвеног потенцијала који се хијерархијски испољава и примењује, у складу са условима потреба и националних интереса, као средство моћи – снаге – силе нације ради остварења циља различитог значаја.

По предметности су поље оператике, а по управљивости објекат менаџмента.

По намени су средство остваривања државних циљева војном моћи и/или силом.

По улози су средство испуњења мисија Војске.

По сврси су средства превентивног деловања, одвраћања и/или борбе у различитим условима друштвених сукоба и борби.

Јединствени су објекат пројектног менаџмента као активност – радња – акција: којим се управља, руководи, командује; у којем се управља, руководи, командује; којим се делује, дејствује у неборбеним условима и којим се борбено дејствује у борбеним условима и условима оружане борбе у нератним условима и у рату.

Јединствени је и непоновљиви подухват стратегијског, оперативног или тактичког значаја.

Јединствени је и непоновљиви пројекат димензионисања и обликовања снага Војске Србије у конкретним условима, као организационог неборбеног и борбеног система.

Операције су пројекат моделарног типа које се карактеришу: центром гравитације, одлучујућим тачкама, линијама операције, главним напорима, оперативном паузом, фазама, гранама, тачком кулминације, приступом противнику-непријатељу.

Пројекти су процесни, процедурални, плански напори носилаца управљања: Председника Србије, државних органа, Министарства одбране, стручних органа и команданта – штаба – тимова (органа) у интелектуалном, стручном, организационом и функционалном погледу у решавању друштвених и државних проблема операцијом Војске.

Као акциони акт, пројекти су материјализација процеса одлучивања којим се димензионишу, обликују снаге Војске и којим се изналази ефикасан начин испуњења мисије операцијом.

Са ових аспеката, операције Војске Србије испуњавају све услове посебних облика пројеката, као објекта пројектног менаџмента.

Литература

1. Шешиф, Б.: *Основи методологије друштвених наука*, Научна књига, Београд, 1982, стр. 34–38.

2. Марковић, М.: *Логика*, VI издање, Завод за издавање уџбеника, Београд, 1962.

3. Марковић, М.: *Филозофски основи науке*, САНУ, Београд, 1981.
4. Лернер, А. Ј.: *Принципи кибернетике*, ТК, Београд, 1970.
5. Јовановић, П.: *Менаџмент*, Зубра, Београд, 2007.
6. Куколеча, С.: *Основи теорије организационих система*, ФОН, Београд, 1972.
7. Јовановић, П., Ђорђевић, В., Филиповић-Радулашки, Т., Митић, А.: *Специјализоване дисциплине менаџмента*, Зухра, Београд, 2012.
8. *Доктрина Војске Србије*, Београд, 2010.
9. Лукић, Р.: *Основи социологије*, Научна књига, Београд, 1978.
10. Ђорђевић, В.: *Увод у оперативну науку и вештину*, Медија центар, Београд, 2011.
11. *Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије*, МО и ГШ ВС, Београд, 2011.
12. Јовановић, Б.: *Увод у теорију војног руковођења*, ВИЗ, Београд, 1984.
13. *Бела књига одбране*, НИЦ Војска, Београд, 2005.
14. *Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије*, привремено, ГШВС, Београд, 2008.
15. *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Република Србија, Београд, 2009.
16. *Стратегија одбране Републике Србије*, Министарство одбране, Београд, 2009.
17. *Стратегијски преглед одбране*, Влада Републике Србије, Београд, 2009.
18. *Доктрина операција, нацрт*, ГШВС, Београд, 2010.